

СТАНОВИЩЕ

по конкурс за заемане на академичната длъжност *доцент* в направление 2.1. Филология, научна специалност „Български език“ (лексикология и лексикография)

съгласно обявата в ДВ № 62 от 1.08 2017 г.

Кандидат: гл. ас. д-р Милена Велева

Автор на становището: проф. д-р Сия Колковска, Институт за български език

Милена Велева е изследовател с плодотворен творчески път. От 1980 г. е асистент по български език в Института за чуждестранни студенти. От 1999 г. досега е главен асистент по български език в Департамента за езиково обучение към Софийския университет „Св. Кл. Охридски“. Важен момент в научната ѝ биография е получаването на образователната и научна степен *доктор* през 2004 г.

Д-р Велева участва в конкурса със значителна научна продукция: 25 труда, от които 1 монография, 2 учебника (единият е в съавторство) и 1 електронен ресурс за обучение по български език (в съавторство), 14 статии (една в съавторство) и 6 публикувани доклада, 1 речник. Участвала е в 6 конференция. Отбелязала е 38 цитирания на свои разработки.

Специално трябва да се подчертае дългогодишната преподавателска дейност на М. Велева в Департамента за езиково обучение. Кандидатката води лекционен курс и упражнения по български език на чуждестранни студенти, кандидат-студенти, докторанти и др. Провежда и индивидуално и дистанционно обучение. Участва в курсове към Международната школа за български език и култура към Департамента за езиково обучение. Тясно свързани с преподавателската работа на М. Велева са разработените от нея (или с нейно участие) учебници и учебни помагала, които намират непосредствено приложение в чуждоезиковото обучение по български език, а също така и участието ѝ в проекта „Електронни ресурси за обучение и тестване на знанията по български език като чужд“, финансиран от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“.

Научното творчество на М. Велева я представя като задълбочен изследовател с оригинално мислене, чиито трайни интереси към лексикологията, лексикографията и морфологията водят до създаване на теоретични разработки и лексикографски трудове с приносен характер.

М. Велева участва в конкурса с хабилитационния труд *Историзмите в българския език. Речник на българските историзми* (с обем от 266 стр.), включващ теоретична и речникова част. Трудът е приносен както поради това, че в него за първи път цялостно са изследвани историзмите в българския език, така и поради ценните лексикографски качества на речника, включващ над 2500 лексикални единици. Наблюденията на М. Велева върху този значителен лексикален материал ѝ дават възможност да разкрие с голяма пълнота особеностите на историзмите в българския език. Изходна постановка в труда е

разграничението на два типа лексикални единици според историческата перспектива в техния живот: темпорално немаркирани и темпорално маркирани (също и в № 6).

Авторката разработва собствена, оригинална концепция за историзмите, в която намират сполучливо разрешение някои спорни проблеми, свързани с тях. М. Велева влага по-широко съдържание в термина *историзми*, който в нейното разбиране не съвпада с термина *историческа лексика*. Към историзмите включва както исторически термини, така и нетерминологична лексика (названия на предмети от бита, етнографски названия и др.). Причислява историзмите към темпорално маркираната лексика и следва схващането, че те представляват названия на неактуални за съвременната действителност реалии и техни признаци. Оригинално е виждането на авторката за архаизацията и историзацията. Тя възприема архаизацията по-тясно (в сравнение със съществуващите виждания) и я определя като отпадане на лексикалната единица поради остаряване на експонента на езиковия знак, при което обозначената реалия остава актуална (с. 35). По този начин разграничава ясно архаизацията от историзацията, която дефинира (според утвърденото виждане) като остаряване на езиковата единица поради деактуализация и отпадане на обозначената реалия. Разбирането на М. Велева за архаизацията и историзацията е добре мотивирано и дава възможност за отчетливо разграничаване на историзмите от архаизмите. Показателно за прецизността на изследването е и обособяването на лексикални единици от смесен тип – историзми архаизми (също и в № 23).

Ценността на труда е свързана и с изчерпателното и многостранно анализиране на историзмите – лексеми, устойчиви словосъчетания и отделни семемии (означени като семантични историзми). Изяснени са особеностите в денотативното значение на историзмите и е отбелязана специфичната хронотипна част в тяхната семантика (включваща семите темпоралност и локалност). Изследваните единици са класифицирани във формалноструктурен план (като се разграничават три типа историзми думи: субстантивни, адективни и вербални) и в тематичен план (с отделяне на 11 тематични групи), а също така и с оглед на тяхната сфера на употреба и произход. Детайлно са разгледани и парадигматичните им отношения. По повод на разграничените от авторката историзми с хиперонимно-хипонимни отношения би могло да се препоръча извеждането извън тази група на лексемите, свързани с отношения част – цяло (като *вилает* и *санджак*, *хора* и *жупа* – с.78).

Висока оценка заслужава и речниковата част на труда, също разработена по оригинална концепция на М. Велева. Важността на речника се обуславя от това, че той е първият лексикографски труд, посветен специално на историзмите в българския език. Трябва да се отбележи прецизността в тяхното представяне, като са следвани най-добрите практики в българската лексикография. Ценни страни на речника са богатият и прецизно подбран словник и пълнотата на лексикографското описание, с отразяване в микроструктурата на речника на множество лексикографски параметри (като

парадигматични връзки, варианти и др.). Извънредно прецизните, точни и ясни дефиниции са постижение на авторката и са показателни за лексикографските ѝ умения.

Отделни аспекти от представената в труда проблематика са разгледани в многобройни други публикации на М. Велева (№ 6, 7, 21, 22, 23, 24), което е показателно за трайния ѝ интерес към нея.

Тясно свързани с интереса на М. Велева към историзмите са изследванията ѝ върху фразеологични единици с компоненти историзми: стари народни мерки за дължина и разстояние (№ 12) и адективни историзми (№ 10). В тях се анализират произходът и начинът на възникване на фразеологизмите, установяват се техните структурно-семантични модели и стилистичните им особености. Посочват се интересни примери за нови фразеологизми (някои от които оказионални) с компоненти – названия на народни мерни единици, което е показателно за жизнеността на описания модел.

Голям интерес представлява и публикацията на М. Велева, посветена на устойчивите словосъчетания с предложна функция в българския език (№ 18), чиито особености все още не са напълно изяснени, което създава проблеми и при лексикографското им представяне. М. Велева регистрира над 140 такива устойчиви съчетания, разглежда структурните им модели и изразените от тях отношения.

Много ценен е и речникът на родовите варианти на съществителните нарицателни имена в българския език (№ 2), който включва над 1100 вариантни единици, регистрирани в периода от втората четвърт на XIX в. до наши дни. Речникът е естествено продължение на интереса на кандидатката към проблематиката, свързана с родовата вариантност, разработена теоретично в дисертационния ѝ труд. Съдържа богата информация за родовите варианти: за техните функционално-стилистични характеристики, честотност, произход (при чуждите думи), източници, в които са фиксирани, и др.

Втората група изследвания на кандидатката са посветени на въпроси от областта на морфологията. Проблем, който привлича изследователския интерес на М. Велева, е варирането на формантите за мн. число при съществителните имена в съвременния български език (№ 13). Авторката създава структурно-типологична класификация на числовите варианти, която включва 17 типа. За пълнотата и задълбочеността на проучването допринася и характеризирането на вариантите в различни аспекти: нормативност / ненормативност, актуалност / неактуалност, фреквентност, функционално-стилистични особености. Изяснени са причините за варирането, свързани с историческия развой на българския език. Много съдържателна и е публикацията, отнасяща се до числовото вариране при многосричните имена от чужд произход в съвременния български език (№ 14). Изследваният проблем е особено актуален при новите български заемки, при част от които (особено с произход от английски) се наблюдават паралелни форми за мн. число (напр. при *шоурум*, *фотошон*). М. Велева установява при кои типове многосрични

съществителни възникват вариантни плурални форми, като отчита особеностите на втория им компонент. Друг важен проблем, изследван от М. Велева, се отнася до съотношението между рода на нарицателните съществителни за лица в съвременния български и пола на обозначените от тях денотати, като авторката достига до логичния извод за липсата на абсолютен изоморфизъм между род и пол (№ 16). Изследваната от М. Велева проблематика се допълва и от две нейни разработки, посветени на проблеми от областта на контрастивната лингвистика (№ 11, № 19).

Специално внимание заслужава участието на д-р Велева в създаването на учебници и учебни помагала в помощ на чуждоезиковото обучение по български. Много полезно е учебното пособие (№ 3), което подпомага усвояването на видовете глаголи в българския език от чуждестранни студенти. В него са представени 1000 от най-честотните видови двойки в езика ни. Посочени са и техните преводи (в основното им значение) на английски. М. Велева е съавтор в друго полезно издание (№ 4), предназначено за специализирано обучение по български език на чуждестранни студенти с филологически специалности. Учебникът запознава студентите с особеностите на езика на лингвистиката и на научния стил в съвременния български език. Разработен е много професионално, включва и двуезичен българско-английски речник на общонаучната лексика и лингвистичната терминология, застъпена в текстовете и упражненията към него.

М. Велева участва и в създаването на нови, съвременни форми на езиково обучение като съавтор в базирания в интернет интерактивен образователен модул „Български език като чужд за придобиване на културни компетентности“. Този електронен учебник, разработен много професионално, запознава чуждестранните студенти със специфични български реалии и ги подпомага в усвояването на българския език в интерактивна среда. М. Велева е автор на много интересни части от модула, представящи знакови за България реалии и географски обекти (като мартеницата, Рилския манастир и др.).

Теоретичните приноси на М. Велева в областта на лексикологията и морфологията, значимите лексикографски издания, разработени от нея, ценните учебни пособия, създадени с нейно участие, също както и дългогодишната ѝ плодотворна преподавателска дейност дават основание за извода, че кандидатката напълно отговаря на изискванията за заемане на академичната длъжност „доцент“. С оглед на това с пълна убеденост предлагам на почитаемото научно жури да подкрепи кандидатурата на д-р Милена Велева за заемането на тази академична длъжност.

28.11.2017 г.

Изготвил становището:

проф. д-р С. Колковска